

I. De visie van vrouwen tegen verkrachting op de juridische aspecten van verkrachting en aanranding

De werkgroep *Vrouwen Tegen Verkrachting* is samengesteld uit een aantal vrouwen die willen werken in de hulpverlening enerzijds en aan de bewustmaking anderzijds i.v.m. verkrachting en aanranding.

Aan de hand van onze ervaringen als werkgroep *Vrouwen Tegen Verkrachting* hebben wij een beeld van de huidige werking van het gerecht en een paar ideeën over de eventuele verbetering van deze werking i.v.m. verkrachting en aanranding.

Wij zijn echter niet in staat een sluitend model voorop te stellen, wat ongetwijfeld ook niet verwacht wordt, gezien de lange en talrijke discussies hierover in gerechtelijke middens nog steeds niet tot een verbetering van de wet op dit vlak hebben geleid !

1. Strafrecht

Volgens de Belgische wetgeving vallen aanranding van eerbaarheid en verkrachting onder misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en openbare zedelijkheid. Een precieze definitie van aanranding of verkrachting staat er niet; wél een aantal artikelen over de verschillende strafmaten die worden toegepast en die worden bepaald door o.a. :

- de leeftijd van het slachtoffer,
- het gebruik van geweld of niet,
- de relatie tussen dader en slachtoffer (familie, gezagsdrager,...)
- homoseksuele of heteroseksuele daad,
- met dodelijk gevolg of niet.

Positief aan deze omschrijving door de wet vinden wij :

- a. dat er geen vermelding staat van het geslacht van het slachtoffer noch van de dader, wat dus niet uitsluit dat ook mannen kunnen verkracht worden, dat ook vrouwen kunnen verkrachten;
- b. dat er geen vermelding staat over het plegen van deze daad binnen of buiten het huwelijk, wat bijvoorbeeld in België de veroordeling – al was die dan eerder symbolisch – mogelijk maakte van een man wegens verkrachting van zijn echtgenote (21/8/79).

In sommige landen zou aan een dergelijke veroordeling een wetswijziging moeten voorafgaan (Nederland). Deze uitspraak vormt dan ook een belangrijk precedent niet alleen in het binnenland, maar ook in het buitenland ! Behalve in Israël in 1980, zijn veroordelingen wegens verkrachting binnen het huwelijk ons niet bekend, alhoewel enorm veel gehuwde vrouwen ermee te

maken hebben of gehad hebben. Zolang seksuele geweldplegingen echter door de meeste mensen als "normaal" worden beschouwd, zeker binnen het huwelijk, zal het echter onmogelijk zijn hierover precieze gegevens en cijfers te verkrijgen.

Er zijn nochtans ook een paar *negatieve opmerkingen* bij de wet te maken, namelijk :

a. alle seks met minderjarigen onder 16 jaar is steeds aanranding van de eerbaarheid ! Dit is het totaal negeren van het bestaan van seksualiteit van jongeren onder 16 jaar en het totaal voorbijgaan aan hun eigen behoeften en hun eigen wil op dit vlak;

b. het onderscheid dat gemaakt wordt tussen heteroseks en homoseks is diskriminerend (cfr. art. 372bis).

In de wet wordt er onderscheid gemaakt tussen aanranding, poging tot verkrachting en verkrachting, waarbij er verkrachting plaatsheeft ingeval van vleselijke gemeenschap, poging tot verkrachting en aanranding indien er geen penetratie is geweest.

Onze ervaringen bij contacten met verkrachte en aangerande vrouwen en mannen hebben ons tot een andere benadering van verkrachtingen en aanrandingen gebracht dan de strafrechterlijke.

Uit onze kontakten met de slachtoffers – bleek immers dat het onderscheid tussen verkrachting, poging tot verkrachting en aanranding eerder kunstmatig is, wanneer men merkt dat het niet zozeer het al of niet penetreren van de penis is die de ernst van de psychische of fysieke letsels van het slachtoffer bepaalt. Wat betreft de fysieke letsels heeft men meer te maken met letsels van slagen en met allerlei mishandelingen dan met specifieke verwondingen door de penis.

De ergste schade die een seksuele gewelddaad teweegbrengt – en meteen ook de moeilijkst herstelbare – is echter de psychische !

Daarom maken wij dit onderscheid niet, maar spreken wij van *seksueel geweld* : elke daad van seksuele onderdrukking of die nu psychisch of fysiek is, op meerderjarigen of op minderjarigen, met grove mishandelingen of vage bedreigingen. Dit alles beschouwen wij als seksueel geweld, waarin uiteraard de graad van gewelddadigheid uiteenlopend kan zijn. Wij maken echter geen onderscheid in gradatie tussen psychisch en fysiek geweld.

Seksueel geweld : gewelddaad of zedenfeit ?

De wet plaatst verkrachting en aanranding onder de misdaden en wanbedrijven tegen de zedelijkheid. Daarbij gaat men er dus van uit dat er ten eerste zoiets bestaat als "de goede zeden", en ten tweede dat verkrachting voornamelijk met seks te maken heeft. Met géén van beide uitgangspunten zijn wij akkoord.

Wij verwerpen het bestaan van "de goede zeden" omdat deze een bepaald gedrag vooropstellen, de uitingmogelijkheden beperken en een reeks taboes en sociale afkeuringen in stand houden die de vrijheid van het individu onderdrukken en zijn persoonlijke ontplooiing in de weg staan.

Zeker in verband met seksualiteit is al voldoende gebleken dat de aanvaardbaarheid van seksuele handelingen zeer uiteenlopend kan zijn binnen onze eigen (kleine) bevolking. We hoeven maar te verwijzen naar de talrijke akties en protesten i.v.m. art. 372 bis betreffende homoseksuele betrekkingen onder 18 jaar.

Seksueel geweld is volgens ons veeleer een *uiting van geweld* dan van behoefte aan seksualiteit. In onderzoeken en gesprekken met verkrachters in Amerikaanse gevangenissen kwam tot uiting dat geen enkele van deze verkrachters uit seksuele behoefte tot verkrachting was overgegaan, maar eerder uit behoefte om zich te laten gelden t.o.v. iemand die zwakker is, iemand te terroriseren, te vernederen. Ook de verkrachters waar wij in de groep mee gekonfronteerd werden waren geen personen die seksueel niet aan hun trekken kwamen in hun – overigens normaal – privé-leven.

Verkrachting is de onderdrukkingsdaad bij uitstek, niet alleen in oorlogstijd wanneer als uiting van overwinning de vrouwen van de verslagenen verkracht worden, maar evenzeer in onze “dagelijkse” maatschappij waar mannen hun macht t.o.v. de vrouwen bevestigen door ze seksueel te misbruiken.

Het slachtoffer van seksueel geweld ervaart de belediging, vernedering, slagen, bedreigingen, het seksueel misbruik vooral als een agressie en geweldpleging op zichzelf en niet als seksueel gedrag..

II. Procedure

1. Assisen : korrektionele rechtbank

Volgens de wet is verkrachting een misdad die door het Hof van Assisen behandeld wordt. Aanranding daarentegen verschijnt voor de korrektionele rechtbank. In praktijk echter is het uitzonderlijk dat een verkrachtingszaak voor Assisen komt, omdat bijna altijd een korrektionalisering wordt doorgevoerd. Dit heeft invloed op de wijze van beoordeling (jury of beroepsrechters), de strafmaat en de openbaarheid der zittingen.

Het is naar onze mening niet verantwoord een jury zoals deze nu willekeurig wordt samengesteld, in een assisenzaak te laten oordelen. Er wordt immers geen kennis of ervaring op juridisch vlak vereist, noch enig sociaal of psychologisch inzicht. Het gevaar is groot dat de jury een subjectief oordeel velt, enkel op emotionele basis – of die emoties nu opgewekt werden door de dader of door het slachtoffer of door de media – en de andere aspecten van de daad buiten beschouwing laat. Wij zijn daarom van mening dat bij het aanstellen van een jury aan de leden bepaalde eisen op juridisch, sociaal en psychologisch vlak moeten gesteld worden.

De beoordeling door beroepsrechters biedt meer garantie voor een objectief oordeel, maar zoals de korrektionele rechtbanken nu functioneren hebben die rechters alle macht over het verloop van de zitting én tegelijkertijd ook alle beslissingsmacht over de schuld of onschuld.

Het voorzitten van de zittingen en het oordelen over de schuldvraag dienen dus, volgens ons, twee gescheiden functies te zijn, zoals nu in het Hof van Assisen het geval is, en om voor de functie van schuldbeoordelaar in aanmerking te komen, dient men aan bepaalde voorwaarden te voldoen, die wij hiervoor reeds aanhaalden.

De strafmaat is mede afhankelijk van het soort rechtbank waarvoor een zaak verschijnt, en dit niet alleen puur theoretisch : korrektioneel tot 5 jaar gevangenisstraf, assisen tot 15 jaar gevangenisstraf (verkrachting), maar ook praktisch merken we duidelijk dat de samenstelling van de rechtbank belangrijk is. In Brussel bijvoorbeeld worden langere gevangenisstraffen uitgesproken voor verkrachting dan bijvoorbeeld in Brugge of Gent.

Op de vraag over het voor- en nadeel van een lange gevangenisstraf zullen we verderop nog ingaan, maar we willen er toch al op wijzen dat een zaak die voor Assisen verschijnt, maatschappelijk zwaarder weegt dan bij verschijning voor een korrektionele rechtbank, en dit ook mede door de zwaardere straffen die kunnen uitgesproken worden.

Sommige rechtbanken maken er een gewoonte van “zedenzaken” met gesloten deuren te behandelen; dit gebeurt voornamelijk bij korrektionele zaken. Alleen al door het feit dat er door een “lekenjury” geoordeeld wordt, is in een Assisenzaak “de maatschappij” steeds vertegenwoordigd, terwijl in een korrektionele zitting met gesloten deuren het proces volledig in handen is van professionelen : “de maatschappij” mag zelfs niet aanwezig zijn !

Dit vinden wij zeer belangrijk, aangezien wij seksueel geweld een maatschappelijk probleem vinden, voortkomend uit en voorkomend in onze maatschappij. Bovendien vragen wij aandacht voor het feit dat bij een zitting met gesloten deuren het slachtoffer van seksueel geweld – dat merendeels een vrouw is – juist in haar proces tegen mannelijke gewelddadigheid, praktisch alleen komt te staan als vrouw in een rechtzitting die voornamelijk “bemand” is met rechters, advocaten, griffiers en ordediensten. Het is op zich al erg als slachtoffer te moeten verschijnen – ruimtelijk ! – naast de man die je gebrutaliseerd heeft. Als je daarbij dan nog afgesneden wordt van vrienden en familieleden, sta je opnieuw alleen en weerloos “als slachtoffer” naast je aanvalleur. Bovendien moet je daarnaast ook de aanklacht die je naar voor brengt tegen de maatschappelijke onderdrukking van de vrouw, aan den lijve ondervinden door de overheersende aanwezigheid van mannen in de rechtszaal !

Vandaar het groot belang dat wij hechten aan het optreden van vrouwelijke advocaten, prokureurs en rechters, én aan de aanwezigheid van publiek in de zaal.

Als wij proberen om zoveel mogelijk bij verkrachtingsprocessen aanwezig te zijn, is dit eerst en vooral als steun van het slachtoffer in kwestie. Daarnaast willen we ook door onze aanwezigheid blijk geven van onze solidariteit met het slachtoffer, want seksueel geweld is niet het probleem van één individu, het is een maatschappelijk probleem.

In verband met de openbaarheid der zittingen steunen we het voorstel van de Franse groep *Choisir*, die voorstelt de zaak enkel en alleen op aanvraag van het slachtoffer met gesloten deuren te behandelen.

Ook i.v.m. open of gesloten deuren ben je blijkbaar erg afhankelijk van de rechter die je proces voorziet : voor zover wij het meemaakten, waren in Brussel de debatten steeds toegankelijk voor het publiek, terwijl je er in Gent praktisch zeker kan van zijn dat je de toegang ontzegd wordt. De verontruste advocaten die ervoor bezorgd zijn dat wij door onze aanwezigheid de pleiters onder druk zouden zetten, kunnen we alvast geruststellen met de konstatacie dat zowel voor de Brusselse korrektionele rechtbank als voor de Gentse, ongeacht onze aanwezigheid, de pleiters drieste taal spraken in hun pleidooien met voor ons onaanvaardbare uitspraken als : "C'est quand même normale qu'on force une femme un peu !", of "een meisje dat al drie jaar de pil neemt en geen vaste relatie heeft, vraagt er toch om verkracht te worden ?", welke wij toch niet direkt uitspraken vinden van advocaten die onder druk zouden staan van *Vrouwen Tegen Verkrachting* !

Hiermee zijn we beland bij de *pleidooien*, waarin de advocaten niet altijd even fraai alle middelen gebruiken om hun cliënt te verdedigen. U merkt waarschijnlijk meteen dat wij geen aanhangers zijn van het principe : alle middelen zijn goed ter verdediging van de cliënt.

Wij vinden het onmenselijk een verdediging van een verdachte van seksueel geweld te baseren op het slecht maken van het slachtoffer, dat eerst de geweldpleging moest ondergaan en dan op het proces op de rooster gelegd wordt omtrent haar verleden, ideologie, seksuele ervaringen, enz...

Sommige advocaten willen blijkbaar doen geloven dat er voor een vrouw geen groter genot bestaat dan verkracht te worden; anderen dat alleen dat soort vrouwen verkracht worden die er om vragen. En deze beide stellingen worden dan verdedigd met allerhande verdachtmakingen aan het adres van het slachtoffer en maken haar het proces tot een helse ervaring. "In naam van de verdediging" maakt men zomaar mensen psychisch stuk, alsof het het slachtoffer is dat moet veroordeeld worden en niet de dader !

En ook hier sluiten we ons aan bij *Choisir* die stelt dat de partijen die betrokken zijn voor de rechtbank géén allusies mogen maken op het verleden van het slachtoffer. Wij zijn er van overtuigd dat er even goed, zoniet beter, een sluitende verdediging kan opgebouwd worden zonder in te gaan op de gebruikelijke vooroordelen die heersen i.v.m. verkrachting, zoals daar zijn :

1. Vrouwen vragen er om, lokken het uit.

Vraagt een meisje van 4 jaar er om verkracht te worden ? Alleen contact met het slachtoffer kan het tegendeel bewijzen. Alle vrouwen kenden een gevoel van paniek, angst en reageerden achteraf met walging en woede.

2. Alleen mooie, jonge vrouwen worden verkracht

Uit wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat 4 % van de verkrachtingen gebeuren op 4-jarige leeftijd, 14 % tussen 6 en 10 jaar, 25 % tussen 11 en 15 jaar, 1,6 % tussen 45 en 55 jaar en 0,8 % tussen 60 en 65 jaar. We hebben er trouwens hierboven al op gewezen dat verkrachting niet met seks te maken heeft maar met geweld.

3. Een vrouw kan niet verkracht worden door 1 man.

Het is duidelijk dat de vrouw in de meest nadelige positie staat in het machtsconflict : de man neemt het initiatief, terwijl de vrouw verrast wordt en in paniek geraakt. Een bijkomende reden is dat vrouwen nooit de kans hebben

gehad om zich te leren verdedigen. Vandaar het inrichten van zelfverdedigingskursussen voor vrouwen.

4. Verkrachtingen gebeuren altijd op straat.

Alle wetenschappelijk onderzoek wijst erop dat de meeste verkrachtingen bij de vrouw thuis gebeuren. Dan komen de verkrachtingen in de auto door ontvoeringen of in liften, dan in het huis van de dader, en dan pas op openbare plaatsen.

5. Een vrouw wordt niet verkracht door een bekende.

Het vooroordeel dat een verkrachter een onbekende zou zijn, sluit bij het vorige aan. Alhoewel er geen enkele reden is om te veronderstellen dat een bekende man minder misbruik zou maken van zijn machtspositie t.o.v. vrouwen dan een onbekende man, en alhoewel uit onze werking bleek dat 57 % van de daders bekenden waren (buren, kennissen, familie), vindt een vrouw die een bekende aanklaagt voor een seksuele geweldpleging toch meestal weinig gehoor in gerechtelijke kringen. Ook in dit geval is het alwéér de geloofwaardigheid van de vrouw die in twijfel getrokken wordt.

Wij verkiezen dus pleidooien waarin de betrokkenen noch witgewassen, noch zwartgeverfd worden; waarin de daad van een beklagde niet verschoond wordt door allusies of zelfs regelrechte beschuldigingen van onbetamelijk gedrag aan het adres van het slachtoffer. Wij opteren voor pleidooien waarin de seksuele gewelddaad in kwestie in maatschappelijke kontekst geplaatst wordt en het verband gelegd wordt met de ongelijkheid van mannen en vrouwen die ingebouwd is en in stand gehouden wordt door onze samenleving; waarin er op gewezen wordt hoe mannen leren, van kleinsaf, thuis in de schoolboeken, via film, tv en reclame, zich dominerend en agressief te gedragen t.o.v. vrouwen; waarin er op gewezen wordt hoe vrouwen leren, van kindsbeen af, op school, door films, tv en reclame zich volzaam en gedwee te onderwerpen, hoe zij opgeleid worden tot slachtoffer.

2. Rol van het slachtoffer in het onderzoek en proces

a. Aangifte

Het is algemeen bekend dat o.a. de gruwel van de aangifte bij politie of rijkswacht veel slachtoffers er van weerhoudt klacht in te dienen tegen hun agressor. Alweer is het enkel afhankelijk van de officier van wacht die je treft bij de aangifte of je ietwat menselijk onthaald wordt of belachelijk gemaakt wordt.

Wij hebben in dat opzicht al goede ervaringen opgedaan, maar spijtig genoeg ook minder positieve. Tijdens het onderzoek kan de houding van politie of rijkswacht het slachtoffer het leven zuur maken. Sommige onderzoekers hebben totaal geen aandacht voor de lichamelijke en psychische toestand waarin het slachtoffer zich bevindt, en proberen haar met schuldgevoelens te beladen. Anderen kunnen blijkbaar niet inzien dat galgenhumor op zo'n momenten niet grappig en te mijden is.

Aangezien wij voor het slachtoffer steeds het best mogelijke onthaal op het oog hebben en het voordeel inzien van méér aangiften van aanranding en ver-

krachting, appreciëren wij uiteraard de enkele politiemannen en -vrouwen en rijkswachters die met veel aandacht voor de toestand van het slachtoffer, taktvol en omzichtig het onderzoek aanpakken en proberen de vrouw hierin zo weinig mogelijk schade te berokkenen, door bijvoorbeeld konfrontaties tot het minimum te herleiden.

Het is ook zeer belangrijk dat het slachtoffer voldoende informatie krijgt en enige notie heeft van het waarom en hoe van het onderzoek. Ook in dit stadium valt de schrijnende afwezigheid van vrouwen op. Het inschakelen van vrouwelijk personeel – en dan niet enkel als verkeersagent – dringt zich op bij politie en rijkswacht !

b. Proces

Hoe erg ze ook mogen zijn, de ondervragingen en identifikaties bij de aangifte zijn ongetwijfeld noodzakelijk om de aanklacht te behandelen. Minder aanvaardbaar echter is het dat een slachtoffer, na aan het ganse onderzoek te hebben meegewerkt, op het proces zelf, soms maanden na de feiten, nogmaals ten tonele moet verschijnen en haar verhaal moet hernemen tot in de details. Als men weet dat het moeite – véél moeite – kost om de gevolgen van seksueel geweld te boven te komen, begrijpt men allicht dat het opnieuw oprakelen van het gebeurde, onder de dramatische omstandigheden in de rechtszaal en met de dader achter of naast je, het moeizaam herstel, dat misschien al bereikt was, in een kwartier tijd afbreekt en het slachtoffer een nieuwe psychische klap geeft.

Wij wezen reeds op het belang van morele steun en solidariteitsuitingen voor het slachtoffer op zo'n moment. Vaak is de getuigenis van het slachtoffer hoogst emotioneel geladen en spijtig genoeg wordt de geloofwaardigheid van haar getuigenis soms gemeten aan de emotionaliteit die er bij naar boven komt. Wat betekent dat een vrouw, die er in slaagt het gebeurde psychisch te verwerken, en op het proces een beheerste en overzichtelijke weergave van de feiten geeft, minder kans heeft om geloofd te worden, dan een vrouw die na maanden nog steeds diep gebukt gaat onder het gebeurde !

Al deze overwegingen brengen ons tot het besluit dat het onderzoek zo volledig mogelijk dient gevoerd te worden en het verschijnen van het slachtoffer op het proces zoveel mogelijk vermeden.

3. Straffen

Het laatste punt dat wij willen bespreken, is voorwaar niet het eenvoudigste !

Wij zijn allicht niet de enigen om de doelmatigheid van gevangenisstraffen te betwijfelen. Nochtans is deze vorm van straf in ons huidig systeem de enige mogelijkheid, waarvan wij dan ook de toepassing eisen op seksuele geweldplegingen.

Wij verwachten van een straf dat ze de *reactie* van de maatschappij t.o.v. de dader verzinnebeeldt en hem konfronteert met de onaanvaardbaarheid en een afkeuring van zijn *misdaad*.

Aangezien wij weten dat de meeste daders pas na *een aantal identieke klachten* opgespoord worden, is in onze ogen de opsluiting van een dader van seksueel geweld tevens een waarborg dat hij voor een bepaalde tijd geen vrouwen meer zal lastigvallen. Niets waarborgt ons echter dat hij dat, na afloop van zijn gevangenisstraf, niet opnieuw zal doen ! Want, in hoever kan opsluiting in de gevangenis iemand veranderen ?... Veranderen in gunstige zin dan nog wel !

Het valt te betwijfelen of *opsluiten zonder meer* veel misdadigers tot betere inzichten heeft gebracht. De duur van de straf en de manier van opsluiting kunnen bepalende elementen zijn en zijn ook onderling verbonden.

De duur van de gevangenisstraf geeft in feite de graad van afkeuring van een daad weer. Een moord wordt doorgaans zwaarder gestraft dan een verkrachting; is een moord dus erger ? Een verkrachter heeft dus echt wel pech als één van zijn verkrachtingen een dodelijke afloop heeft, want voor één moord had hij drie verkrachtingen mogen doen aan dezelfde prijs ? Bovendien hangt de duur van de straf af van de rechtbank die oordeelt : de rechtbank van Gent straft ontvoering onder bedreiging van wapens en verkrachting met een paar maand; voor de Brusselse rechtbank krijgt iemand voor ongeveer dezelfde feiten vier jaar !

Een vraag die wij ons hierbij stellen is bijvoorbeeld in hoever de duur van de straf samenhangt met het gunstig effect van die straf ?

Het *effect* dat we bij gestraften zouden willen bereiken is dat zij *een andere visie op vrouwen* en hun rol in de maatschappij zouden krijgen. Men zou geweldplegers een *begeleiding en therapie* kunnen geven om hen er toe te brengen andere mensen niet als slachtoffers te beschouwen, andere ideeën en wensen te respekteren, zich op een andere manier goed te voelen dan door mensen te brutaliseren, enz... In sommige Amerikaanse gevangenissen is men hiermee reeds begonnen : persoonlijke gesprekken, interviews, praatgroepen met verkrachters (cfr. film : "A rapes culture"). Wij geloven dat een dergelijke benadering veel kans op gunstig effect biedt.

Doch hier stoot men op het probleem dat begeleiding en therapie slechts efficiënt is wanneer de veroordeelde meewerkt ! Men kan niet iemand dwingen om een therapie te volgen. Men zou dus steeds maar een beperkt aantal mensen bereiken. En wat te doen met de rest, de "onwilligen" ? Opsluiten zonder meer ? Opteren voor een principiële straf ?

En weer buigen wij het hoofd en verklaren dat wij dit probleem spijtig genoeg niet kunnen oplossen. Wij kunnen enkel stellen dat wij in het huidig systeem een gevangenisstraf eisen die in overeenstemming is met de ernst van de geweldpleging (cfr. onze slogan : "Verkrachting is een misdaad !"), en opteren voor de uitbouw en toepassing van een psycho-sociale begeleiding, tenminste van de daders die er ontvankelijk voor zijn.

Gent, 27-12-80

Kati COUCK

Vrouwen Tegen Verkrachting-Gent